

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Reinhold ἐπὶ τὸν Fichte, ὡς λέγει ὁ Gueroult, εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας. Ἡ φιλοσοφία τῶν στοιχείων εἶναι διὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης ὄχι μόνον προπαρασκευαστικὸν σχέδιον, ἀλλὰ περιλαμβάνει ἤδη ἐν σπέρματι τὰς ἐννοίας ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στηριχθῇ ἡ θεωρία τῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ἀποχωρίσιν τὴν ἰδίαν τῆς ἀποψιν ἔναντι τῆς θεωρίας τῆς παραστατικῆς ἰκανότητος. Ἡ συνθετικὴ παραγωγή ἐκ τινος πρώτης ἀρχῆς, ἡ ἀμετάβλητος ἐνότης τῆς ὅλης φιλοσοφίας, τὸ σύστημα τῶν τάσεων τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν θεωρίαν τοῦ πρακτικοῦ λόγου, ἡ ἀναφορὰ τῆς τάσεως εἰς τὴν παράστασιν, νοουμένη ὡς ἀναφορὰ τοῦ πραγματικοῦ εἰς τὸ δυνατόν, σκιαγράφημα ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἰδεατῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῆς πραγματικῆς ἐνεργητικότητος, εἶναι τόσα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἡ θεωρία τῆς ἐπιστήμης θὰ παραλάβῃ⁽¹⁾.

M A I M O N

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Reinhold ἔδειξε καλῶς εἰς τοὺς μετέπειτα τὴν κατεύθυνσιν τὴν ὁποῖαν ὄφειλον οὗτοι νὰ ἀκολουθήσουν διὰ τὴν ἀνασυστήσασιν τοῦ καντιακῶν συστήματος. Ἀλλ' ὅμως πάντες οὗτοι συνεφώνουν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Reinhold τεθειμένη ἀρχὴ δὲν εἶναι οὔτε ἀρχικὴ οὔτε πρωτότυπος. Οὕτω ὁ Maimon θεωρεῖ ὅτι ἡ πρότασις τῆς συνειδήσεως δὲν δύναται νὰ εἶναι πρώτη, ἐπειδὴ αὕτη δὲν ἀναφέρεται ἢ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς παραστάσεως καὶ ὄχι εἰς τὴν συνείδησιν γενικῶς. Αὕτη ἡ καθόλου συνείδησις εἶναι παντελῶς διάφορος ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐκφράζει ὁ Reinhold διὰ τῆς προτάσεως τῆς συνειδήσεως. Ἡ συνείδησις καθόλου προηγεῖται τῆς ὑπὸ τοῦ Reinhold περιγραφείσης συνειδήσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ διακριθῇ ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ ἀναφορὰ ἀμφοτέρων. Τὸ σφάλμα τὸ ὁποῖον διαπράττει ὁ Reinhold καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι θεμελιώδες εἶναι ὅτι ἡ παράστασις ἡ ὁποία εἶναι ὀρθή δι' ὠρισμένον κύκλον, γενικεύεται καὶ καθίσταται ἀρχή, γινόμενη οὕτω ψευδής (Streifereien, σελ 198). Ὁ Reinhold δηλαδή

1) M. Gueroult: L' évolution et la structure de la doctrine de la science chez Fichte. Tom. I σελ. 96. Paris: Les belles lettres, 1930.

συγχέει συνείδησιν καθόλου και συνείδησιν παράστασεως, ἔδωκεν δὲ οὕτω ἀφορμὴν νὰ θεωρηθῇ, ἐσφαλμένως, ἡ παράστασις ὡς ἡ πρώτη και γενικωτάτη τῶν ἐνεργειῶν τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος. Τοῦτο δὲ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένον· διότι παράστασις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παράστασις μερικῶν γνωρισμάτων ἀντικειμένου μετὰ τὴν συνείδησιν, ὅτι ταῦτα τὰ γνωρίσματα εἶναι συνδεδεμένα εἰς τὸ ἀντικείμενον και μετὰ ἄλλα ἀκόμη γνωρίσματα. Παράστασις δηλαδὴ διακρίνεται ἀπὸ τῆς παρουσιάσεως ἀντικειμένου, ὅπως τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ ὅλου, ἤτοι ἡ παράστασις δεικνύει ἔν ἢ περισσότερα γνωρίσματα τοῦ ἀντικειμένου, εἶναι δὲ οὕτω μερικὴ παράστασις (Teildarstellung). Ἐπομένως ἡ παράστασις προϋποθέτει τὸ ἀντικείμενον (ἤτοι σύνδεσιν τοῦ πολλαπλοῦ τῆς ἐποπτείας εἰς τινὰ ἐνότητα τῆς συνειδήσεως), και δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἀλλὰ μάλλον ἡ τελευταία τῶν ἐνεργειῶν τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος. Δι' αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρῃ τις τὴν παράστασιν εἰς ἀντικειμενικόν τι ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ μάλλον νὰ ἀναφέρῃ αὐτὴν εἰς τὴν τελείαν σύνθεσιν (ἤτοι εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦ νοῦ, εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς συνειδήσεως), ἐκ τῆς ὁποίας ἡ παράστασις ἀναπαράγει μόνον μέρος τι (Transzendentalphilosophie σελ, 349). Κατὰ ταῦτα ἡ οὕτω καλουμένη γενικὴ ἀρχὴ τοῦ Reinhold δὲν εἶναι οὔτε γενικὴ ἀρχή, οὔτε ἀρχή, ἀλλ' ἰσχύει μόνον διὰ περιορισμένον κύκλον και εἶναι παράγωγος (Streifen seil. 238). Ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ εἶναι ἡ συνείδησις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν καθολικωτάτην μορφήν τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος («τῆς τοιαύτης ἰκανότητος ἡ καθολικωτάτη (και διὰ τοῦτο ἢ μάλλον ἀκαθόριστος) λειτουργία ἡ ὁποία ὑπόκειται ὡς βᾶσις πασῶν τῶν ἐκδηλώσεων ταύτης εἶναι ἡ συνείδησις καθόλου»). (Neue Logik 2er Abschn. II), και ἄνευ τῆς ὁποίας οὔτε παράστασις, οὔτε ἔννοια, οὔτε ἰδέα κλπ. δύναται νὰ νοηθῇ, ἐπειδὴ εἰς πάσας ταύτας ἐξωτερικεῦεται κατ' ἰδιαιτέρον τρόπον ἢ συνείδησις καθόλου (διὰ προσθήκης ἰδιαιτέρου τινὸς προσδιορισμοῦ). Αὕτη ἡ συνείδησις καθόλου ἡ ὁποία δὲν λαμβάνεται δι' ἀφαιρέσεως, ἀπὸ τῆς προσδιορισμένης συνειδήσεως ἀλλὰ διὰ παρατηρήσεως ἐκείνου τὸ ὅποιον ὑπόκειται ὡς βᾶσις πάσης προσδιορισμένης συνειδήσεως «δὲν δύναται βεβαίως νὰ παρασταθῇ ὡς ἀφαιρεθεῖσα ἐκ πάντων τῶν δυνατῶν προσδιορισμῶν, ἀλλὰ δύναται νὰ νοηθῇ» (Neue Logik) εἶναι

τὸ X τὸ ὁποῖον λαμβάνει διαφόρους ἀξίας κατὰ τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς συνειδήσεως· τοῦτο εἶναι ὄρος ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατὴ προσδιορισμένη συνείδησις, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ταύτην προσδιορισμένην συνείδησιν (τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς). (Kateg. σελ. 142). Ἡ θεμελιώδης δηλαδὴ συνείδησις εἶναι συνείδησις ἀπροσδιόριστος ἢ ὁποία ὡς πρὸς πᾶσαν προσδιορισμένην συνείδησιν εἶναι ὡς X πρὸς ἰδιαιτέρας ἀξίας a, b, c, d, κλπ. Αὕτη ἢ συνείδησις πολὺ ὀλίγον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς καὶ νὰ παρασταθῇ διὰ γνωρισμάτων, ἐπειδὴ πᾶσα ἐξήγησις καὶ πᾶν γνώρισμα προϋποθέτει ἤδη αὐτὴν (Streifereien σελ. 195. Neue Logik 2er Abschn. II). Τὸ νὰ θελήσῃ τις νὰ ζητήσῃ διὰ ταύτην τὴν συνείδησιν καθόλου ἀνωτάτην τινὰ ἔννοιαν γένους ἢ ὁποία νὰ τὴν προσδιορίσῃ κατὰ τινὰ τρόπον, ὡς πράττουν τινὲς καταφεύγοντες εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ αἰσθήματος ἢ τῆς παραστάσεως ἢ καὶ τῆς ἐννοίας ἀκόμη, δὲν ἐννοεῖ οὗτος, λέγει ὁ Μάιμον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ὀρίσῃ. Διατί, λέγει, θέλουν νὰ ζητήσουν ὠρισμένην ἔννοιαν δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, εἶναι ἀπροσδιόριστον, ἀφοῦ εἶναι πρώτη ἀρχὴ προσδιορισμοῦ; Ἡ συνείδησις εἶναι ἡ γενικωτάτη μορφή τοῦ γινώσκειν καὶ εἶναι ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν ὅ,τι εἶναι ἡ ἔκτασις ὡς πρὸς τὸ σῶμα. Ἰδέαι, ἔννοιαι, παραστάσεις δὲν εἶναι ἢ προσδιορισμοί, ὡς πρὸς τοὺς ὁποίους ἢ συνείδησις εἶναι τὸ προσδιοριστόν, ὅπως τὰ σχήματα ὡς πρὸς τὸν χῶρον. Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Μάιμον, πρέπει νὰ ὀρμώμεθα ἐκ τῆς ἀνωτάτης λειτουργίας τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος ἐκ τῆς συνειδήσεως καθόλου, οὕτως ὥστε ἡ θεωρία τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος νὰ ἔχῃ ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ εἰδέναι καθόλου ἢ τὴν ὅλως ἀπροσδιόριστον συνείδησιν. Οὕτω ὁ Μάιμον συμφωνεῖ μὲν μὲ τὸν Reinhold διὰ νὰ ὀρμηθῇ ἐκ τῆς συνειδήσεως, ἀλλ' ἀρνεῖται νὰ ταυτίσῃ συνείδησιν καὶ παράστασιν, διότι, ὡς εἶδομεν, ἡ παράστασις ὡς τὴν ἐννοεῖ ὁ Reinhold εἶναι προσδιορισμὸς τῆς συνειδήσεως καθόλου. Διὰ τοῦτο ἡ ἔννοια αὕτη τῆς συνειδήσεως καθόλου χρησιμεύει ὡς θεμέλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Μάιμον οἰκοδομεῖ τὴν Κριτικὴν τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος. Ἐὰν ἡ ἔννοια τῆς αἰσθήσεως ὀρισθῇ ὡς παθητικότης ἢ καὶ ὡς ἰκανότης τῆς δεκτικότητος, τότε δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τοῦτο μὲ τὸν Reinhold οὕτως, ὡς νὰ ὑφίσταται ἡ αἴσθησις ἐπίδρασιν ὑπὸ

των πραγμάτων ἐκτός τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος (πραγμάτων καθ' ἑαυτά). Ἄλλὰ τοιοῦτον πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι τι πραγματικῶς ἀδύνατον. (Streifereien σελ. 48). Πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Reinhold ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ γνωσθῆ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ νοηθῆ· διότι πάντα τὰ γνωρίσματα ἐννοίας τινὸς ὑπάρχουν εἰς τὴν συνείδησιν ὡς παραστάσεις καὶ δι' αὐτὸ ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς συνειδήσεως, καὶ μόνον εἰς ταύτην ἔχουν σημασίαν.

Κατὰ ταῦτα πᾶν γνώρισμα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδομεν εἰς τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ—ἔστω καὶ τὸ γνώρισμα ὅτι εἶναι τοῦτο ἢ αἰτία τῆς ἐπιδράσεως—ἐνυπάρχει εἰς τὴν συνείδησιν, ἐπομένως τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἀνήκει εἰς τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ, ἀλλ' εἰς τινὰ σχηματισμὸν τῆς συνειδήσεως. Οὕτως ἡ παράστασις πρᾶγματος ἀνεξαρτήτου τῆς συνειδήσεως ἐστερημένου γνωρισμάτων, ἐπειδὴ τοῦτο ἀκριβῶς σημαίνει «μὴ δυνάμενον νὰ γνωσθῆ», δὲν εἶναι νοητὴ, καὶ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος. Τὸ ἐκτός τῆς συνειδήσεως πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ θὰ ἦτο ἀντικείμενον ἄνευ γνωρισματος, ἐπομένως οὐδὲ ἀντικείμενον νοήσεως, ἐπειδὴ πᾶσα νόησις κινεῖται ἐντὸς τοῦ ὀρίζειν διὰ γνωρισμάτων. Κατὰ ταῦτα ἀντικείμενον ἐκτός συνειδήσεως σημαίνει ἀκριβῶς μηδὲν (Kateg. σελ. 173), εἶναι φθόγγος ἄνευ νοήματος, καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν μὲ τὸν Reinhold ὅτι τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ δὲν δύνανται μὲν νὰ γνωσθοῦν δύνανται ὅμως νὰ νοηθοῦν κατὰ τινὰ ὠρισμένον τρόπον, οὕτω δὲν διαφεύγομεν τὸν δογματισμὸν. Οὐδὲν ἀπολύτως ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν τοιοῦτον οὕτω καλούμενον ὑπερβατικὸν ἀντικείμενον ἐκτός τῆς συνειδήσεως περὶ τοῦ ὁποῖου οὐδεὶς πραγματικῶς νοεῖ τι (Transzendentalphilos. σελ. 161). Οὕτω τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δὲν δύναται νὰ εἶναι αἰτία τῆς δεδομένης ὕλης τῆς γνώσεως, καὶ ἡ γνώμη περὶ ἐπιδράσεως τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτὰ ἐπὶ τὴν γνωστικὴν ἰκανότητα πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ ὡς παράλογος. Ὁ Reinhold ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ δεχθῆ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὕλην τῆς παραστάσεως ἔναντι τῆς μορφῆς, καθόσον ἡ ὕλη δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῆ ἐκ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ ταύτην εὕρισκε ἡ συνείδησις ἐν ἑαυτῇ ὡς δεδομένον. Ἄλλὰ πῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῆ τοῦτο τὸ δεδομένον τῆς συνειδήσεως; Ἐπειδὴ οὐδὲν εἶναι νοητὸν ἐκτός τῆς συνειδήσεως, τὸ δεδομένον δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ πλέον

δι' ἐρεθισμῶν τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ὅπως καὶ ἡ μορφή ἐκ τῆς συνειδήσεως, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο ἀδύνατον. Δεδομένον κατὰ τὸν Μάιμον σημαίνει μᾶλλον τι τοῦ ὁποῖου ἢ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ γένεσις μένει εἰς ἡμᾶς ἄγνωστος, τί τὸ ὁποῖον μᾶς διαφεύγει. Ὅ,τι ὡς δεδομένον ἔρχεται εἰς τὴν συνείδησιν δὲν δύναται ὅπωςδήποτε νὰ γεννηθῆ μετὰ τὴν συνείδησιν. Οἱ ὅροι τοῦ δεδομένου τούτου ἂν καὶ εἶναι ἐν τῇ συνειδήσει, δὲν δύνανται νὰ ζητηθοῦν εἰς συνειδητὰ στοιχεῖα γνώσεως. Ὁ Μάιμον δηλαδὴ δέχεται ὅτι ἔχομεν τελείαν συνείδησιν μόνον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἡ συνείδησις δημιουργεῖ ἀφ' ἑαυτῆς. Τὸ δεδομένον λοιπὸν εἶναι ὅ,τι ἡ συνείδησις δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ κατὰ βούλησιν, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν συνείδησιν χωρὶς αὐτῆ νὰ διαγινώσκῃ τὴν αἰτίαν οὐδὲ τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς. Τὸ δεδομένον ἐν τῇ συνειδήσει δὲν εἶναι ἡ ἀτελής συνείδησις, τῆς ὁποίας ἡ ἀτέλεια δύναται νὰ σημειωθῆ διὰ σειρᾶς βαθμῶν χωρούσης ἀπὸ τῆς σαφῶς προσδιωρισμένης συνειδήσεως μέχρι τοῦ μηδενὸς τῆς συνειδήσεως. Ἀπὸ τῆς τελείας δηλαδὴ συνειδήσεως ἡ ὁποία ἔχει ὡς περιεχόμενον τοὺς ἰδίους τῆς καθαρῶς τυπικοὺς νόμους, μέχρι τῆς ἀτελοῦς συνειδήσεως τοῦ ἀπολύτως δοθέντος αἰσθήματος, ὑπάρχει συνεχῆς ἐλάττωσις τῆς πληρότητος τῆς συνειδήσεως· εἶναι αἱ petites perceptions τοῦ Leibniz· τὸ δεδομένον εἶναι τὸ διαφορικὸν τῆς συνειδήσεως εἶναι ἰδέα ἢτοι ἔννοια—ὄριον ταύτης τῆς ἀτελευτήτου σειρᾶς κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλαττώνεται βαθμηδὸν ἡ τελειότης τῆς συνειδήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ προσεγγίζωμεν πάντοτε ὡς ἀσύμμετρον ρίζαν, χωρὶς ποτὲ νὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν. (Versuch σελ. 203, 419).

Οὕτω ὁ Μάιμον κατενόησεν ἀμέσως τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐσωτερικότητα τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἡμετέρας ἐποπτείας, ἐπειδὴ οὐδὲν πραγματικὸν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως: θὰ ἦτο ὡς νὰ θεωρήσῃ πραγματικὸν ὕψος. Ἐπομένως βλέπει τὴν ἀντιφατικὴν θέσιν τοῦ Reinhold, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ ἐνότητος τῆς συνειδήσεως διατηρεῖ ὅμως τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ Μάιμον δέχεται τὴν ἀνάγκην δεδομένου τινὸς τῆς συνειδήσεως, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι συνειδητόν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι νοητόν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ὡς κατώτατος βαθμὸς αὐτῆς, εἶναι διάφορον τοῦ μηδενός:

εἶναι πάντοτε κατώτερός τις βαθμός τῆς κατωτάτης συνειδη-
 τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ πάντοτε περισσότερον τοῦ μηδενός.
 Τοῦτο τὸ δεδομένον τῆς συνειδήσεως ἢ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ
 εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἔννοια—ὄριον= $\sqrt{-2}$. Οὕτω κατὰ τρόπον
 ἀπολύτως ἐνδοσυνειδητὸν καθορίζεται ἡ σχέσις τοῦ ὑποκειμέ-
 νου πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ἄνευ ὑπερβατικῆς καταφυγῆς εἰς τὴν
 αἰτιότητα τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό. Παράστασις, ἐποπτεία,
 ἀντικείμενον εὐρίσκονται σαφῶς ὠρισμένα, ἐκτὸς παντός δο-
 γματικοῦ αἰτήματος. Ἡ ἡμετέρα πεπερασμένη ἔνωσις εὐρίσκε-
 ται μεταξύ δύο ὀρίων ἢ ἰδεῶν: ἐν ὄριον κατώτερον τὸ διαφο-
 ρικὸν τῆς συνειδήσεως τελευταῖον στοιχεῖον τῆς συνθέσεως
 προϋποτιθέμενον ἐν ἀρχῇ πάσης συνειδήσεως· ἐν ὄριον ἀνώ-
 τερον ἢ τελεία συνειδήσις τῆς ὁλότητος τῶν στοιχείων τῶν
 συστατικῶν τῆς συνθέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδέποτε δυνάμεθα
 νὰ φθάσωμεν ἐπειδὴ ἡ συνειδήσις τῆς τελείας συνθέσεως πε-
 ριέχει ἐν ἑαυτῇ τὸ ἄπειρον (Versuch σελ. 349). Ὁ Μάιμον
 δηλαδὴ φαίνεται ὅτι ὀδηγεῖ τὴν καντιακὴν φιλοσοφίαν εἰς νέαν
 συστηματοποίησιν εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὑποκειμένου
 καὶ τοῦ ἀντικείμενου, προσδιοριζομένη κατὰ τρόπον ἔμμονον
 εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς συνειδήσεως, ἄνευ ἐξωτερικῆς καταφυ-
 γῆς εἰς τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, νοεῖται κατὰ τρόπον περισσό-
 τερον κοπερνικικὸν ἢ ἐν τῇ Κριτικῇ· δὲν ὑπάρχει πλέον πρᾶ-
 γμα τὸ ὁποῖον νὰ διαφεύγῃ τὴν ἔλξιν τοῦ πνεύματος.

Τὸ πρόβλημα τῆς a priori συνθέσεως προβάλλεται βαθύ-
 τερον ὑπὸ τοῦ Μάιμον· μεταξύ δύο κατὰ τὸν Kant ἑτερογε-
 νῶν, ἐποπτείας καὶ ἐννοίας, αἰσθήσεως καὶ διανοίας, δὲν ὑπάρ-
 χει δυνατότης συνθέσεως. Ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος εἶναι γεννη-
 μένος οὕτως ὥστε νὰ πραγματοποιῇ τὴν σύνθεσιν τούτων, ἐάν,
 ὡς λογικὸν γνωστικὸν ὄν, εἶναι οὗτος κυρίως τοιαύτη σύνθε-
 σις, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ νομιζόμενα ἑτερογενῆ δὲν εἶναι
 ἑτερογενῆ. Ἐπανερχόμεθα δι' ἄλλης ὁδοῦ, καὶ περισσότερον
 κριτικῶς, εἰς τὸ νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν τὴν ἐνότητα τῆς γνωστι-
 κῆς ἀρχῆς. Ἐνότης ἢ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ παραχθῇ ἢ ὑπ'
 αὐτοῦ τοῦ λόγου ὡς γνωστικῆς δυνάμεως. Ὁ λόγος, ἂν καὶ
 πεπερασμένος, ποτὲ δὲν ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πεδίου τοῦ
 λόγου· ἔχει τὴν αὐτὴν φύσιν τοῦ ἀπείρου λόγου. Ἐπομένως τὸ
 αἰσθάνεσθαι δὲν δύναται νὰ εἶναι ἑτερογενὲς εἰς τὸ νοεῖν. Ἡ
 αἰσθησις ὡς δεκτικότης θὰ ἀπήτει, ὡς ὁ Jakobi κατέστησε

φάνερὸν, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἐνεργοῦν ἐκτὸς τοῦ λόγου. Θὰ ἀπήτει, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ὄχι πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἰδέα ($V^{-} 2$) ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ Κριτική, ἀλλὰ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἄλογον, μέγεθος φανταστικὸν ($V^{-} - a$). Καὶ δι' αὐτὸ διὰ τὸν Μάιμον ἢ αἴσθησις, ἂν καὶ παραμένει ἡ ἰκανότης τοῦ δεδομένου, εἶναι ἀτελής διάνοια. Ἡ αἴσθησις δὲν εἶναι πλέον πηγὴ γνώσεως διάφορος τῆς διανοίας. Τὸ ζήτημα τὸ προβληθὲν ὑπὸ τοῦ Kant περὶ τῆς νομιμότητος τῶν συνθετικῶν κρίσεων a priori δύναται νὰ λυθῇ, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι αἴσθησις καὶ διάνοια κεχωρισμένα ἐν ἡμῖν, ἀποτελοῦν εἰς τὴν ἄπειρον διάνοιαν ἀρχικὴν ἐνότητα, ὅτι ταῦτα εἰς τὴν ἄπειρον νοοῦσαν οὐσίαν ὀφείλουσαν νὰ νοηθοῦν ὡς μία καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις, καὶ ὅτι ἡ ἐν ἡμῖν αἰσθητικότης εἶναι ἀτελής διάνοια¹⁾. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λύεται ἡ δυσκολία αὕτη τῆς συνθέσεως a priori τὴν ὅποιαν ὁ Kant ἐθεώρει ἄλυτον καὶ ἐδέχετο μόνον ὡς ἀνυπέβλητον πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἄλλ' ἡ δυσκολία ὑπερεπηδήθη μὲ τὴν ἄρνησιν ἐκείνης τῆς κατακτήσεως τὴν ὅποιαν ὁ Kant ἐθεώρει ὀριστικὴν δηλαδή ὅτι ἡ αἴσθησις δὲν εἶναι συγκεχυμένος τρόπος τοῦ γινώσκειν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σαφῶς γνωρίζεται μὲ τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ διάφορος πηγὴ τῆς γνώσεως, ἐκείνη ἢ ὅποια παρέχει εἰς τὸ γινωσκόμενον τὴν ὑπαρξίν τὴν ὅποιαν δὲν δίδει ἡ καθαρὰ ἔννοια. Κατὰ τὸν Reinhold ἡ αἴσθησις, ἂν καὶ ἀναφέρεται ὁμοῦ μὲ τὴν διάνοιαν εἰς ἀνωτέραν καὶ ἐνιαίαν παραστατικὴν ἰκανότητα, ὄχι μόνον παραμένει ἡ καντιακὴ δεκτικὴ ἰκανότης, ἀλλ' ἐγκλείει ἐν ἑαυτῇ καὶ παριστᾷ ὅλην τὴν φυσιοκρατικὴν ἀντικειμενικὴν ἀπαίτησιν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό. Ὁ Μάιμον τὸναντίον δεικνύει ὅτι μέχρις ὅτου ἡ αἴσθησις θὰ δίδῃ εἰς τὴν καθαρὰν γνώσιν τοῦτο τὸ «πλέον» (ὑπάρχειν καθ' ἑαυτό) τὸ ὅποιον ἐλλεῖπει ἀπὸ τῆς καθαρᾶς γνώσεως ὡς τοιαύτης, μέχρις ὅτου δηλαδή ἡ αἴσθησις θὰ εἶναι τοιαύτη ὅπως ὁ Kant ἤθελε νὰ εἶναι, ἡ Κριτικὴ δὲν θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς ἀντιφάσεως εἰς τὴν ὅποιαν ὁ Jakobi τὴν ἔθεσεν. Δι' αὐτὸ ἡ αἴσθησις εἰς τὴν σύνθεσιν a priori ἔγκειται ὄχι νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς πραγματικότητα ἀνεξάρτητον κατὰ τὴν ὑπαρξίν της ἐκ

1). (Kroner: Von Kant bis Hegel Tübingen J. C. B. Mohr (P. Siebeck) I. Band. 1921 σελ. 331. Maimon: Versuch über Transz. Phil. σελ. 183).

τῆς διανοίας, ἀλλὰ νὰ ὑπενθυμίση εἰς ἡμᾶς τὸ ἡμέτερον πεπε-
 ρασμένον καὶ μόνον τοῦτο. «Δεχόμεθα (τοῦλάχιστον ὡς ἰδέαν)
 ἄπειρόν τινα διάνοιαν, διὰ τὴν ὁποίαν αἱ μορφαὶ εἶναι συγ-
 χρόνως καὶ ἀντικείμενα τῆς νοήσεως· διάνοιαν, δηλαδή, ἢ ὁποία
 παράγει ἀφ' ἑαυτῆς πάντας τοὺς δυνατοὺς τρόπους σχέσεων
 καὶ ἀναφορῶν τῶν πραγμάτων (ιδεῶν). Ἡ ἡμετέρα διάνοια
 εἶναι ἀκριβῶς ἢ αὐτὴ, μόνον κατὰ τρόπον περιορισμένον»⁽¹⁾.
 Καὶ ὁ περιορισμὸς οὗτος δίδεται ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως. «Ἡ ἡμε-
 τέρα διάνοια δύναται καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ δύο ἀντιθέ-
 τους ὄψεις: α'. ὡς ἀπόλυτος διάνοια (μὴ περιοριζομένη ὑπὸ
 τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῶν νόμων αὐτῆς)· β'. ὡς ἡμετέρα διάνοια
 κατὰ τὸν περιορισμὸν τῆς⁽²⁾. Ἡ δὲ αἴσθησις, πάλιν δὲν
 εἶναι ἢ οὗτος ὁ περιορισμὸς, ἐὰν εἶναι ἀληθές ὅτι εἶναι ἀτε-
 λῆς διάνοια. Ὁ Μάιμον βλέπει τὸ κύριον πρόβλημα τῆς ὑπερ-
 βατικῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ ὅτι ἡ ἡμετέρα διάνοια ὡς πηγὴ τῆς
 ἀληθείας τῶν συνθετικῶν κρίσεων εἶναι συγχρόνως ἄπειρος
 καὶ πεπερασμένη⁽³⁾. Οὕτω ὁ Μάιμον ζητεῖ νὰ σώσῃ τὸν κρι-
 τικισμὸν ἐκ τούτου τοῦ δυϊσμοῦ ὁ ὁποῖος θὰ καθίστα ἀδύνα-
 τον τὴν σύνθεσιν, ζητεῖ νὰ τὸν σώσῃ μὲ τὴν ἀπόδειξιν τῆς
 ἐνότητος τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος (Erkenntnisvermögen) ἢ
 ὁποία πάντοτε εἶναι διάνοια. Ταύτης τῆς ἰκανότητος ἢ καθολι-
 κωτάτη (καὶ δι' αὐτὸ ἢ μᾶλλον ἀπροσδιόριστος) λειτουργία ἢ
 ὁποία ὑπόκειται ὡς θεμέλιον πασῶν τῶν ἐκδηλώσεών της εἶναι
 ὡς εἶδομεν, ἢ συνείδησις καθόλου, Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ
 Μάιμον μὲ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν τῆς αἰσθήσεως ὡς περιορισμοῦ
 τῆς διανοίας καὶ μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς πραγματικότητος τοῦ
 νοεῖν ἐκ τῆς συνειδήσεως καθόλου, ἐλευθερώνει τὸ κριτικὸν
 πεδίον ἀπὸ τῆς πέτρας τοῦ σκανδάλου τῆς πραγματικοκρατίας
 (Realismus), οὕτως ὥστε καὶ ὅταν ὁ Fichte θὰ παραλάβῃ παρὰ
 τοῦ Reinhold τὴν καντιακὴν ἐκδοχὴν τῆς αἰσθήσεως ὡς δεκτι-
 κότητος, θὰ τὴν θεωρήσῃ μόνον ὡς περιορισμὸν τινα καὶ μᾶ-
 λιστα προσδιορισμὸν ὁ ὁποῖος λαμβάνει χώραν μόνον ἐν τῇ
 διανοίᾳ.

Ἐπομένως, μὲ τὸν Μάιμον, ἔχει ἤδη ὑπερπηδηθῇ τὸ ὑπὸ

1). (Kroner: Von Kant σελ. 332. Maimon: Versuch σελ. 64).

2). (Kroner: Von Kant. . . σελ. 332).

3). (Kroner: Von Kant σελ. 333. Maimon: Versuch σελ. 227).

τοῦ Jakobi τεθὲν διλήμμα τῆς ἀναγκαίας ἀλλ' ἀδυνάτου αἰτιώδους προτεραιότητος τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ εἰς τὴν αἰσθητὴν ἐπίδρασιν. Εἶδομεν ὅτι ὅλον τὸ θεμέλιον καὶ ἡ ἰσχύς τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Jakobi, ἔγκειται εἰς τὴν παθητικότητα (δεκτικότητα) τοῦ αἰσθάνεσθαι τοῦ ὑποκειμένου ἢ ὁποῖα ἀπήτει ἀδύνατόν τινα ἐνεργητικότητα ἐκ μέρους τοῦ ἀντικειμένου. Ἄρθεισις ἐκ τοῦ μέσου ταύτης τῆς παθητικότητος, ἦρθη ἐκ τοῦ μέσου καὶ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ μὲ τὴν ἐνεργητικότητά του. Μὲ τὴν ἔγκλεισιν τῆς καθαρᾶς γνώσεως τοῦ λόγου εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς, οὗτος δὲν εὐρίσκεται πλέον ἐνώπιον πραγμάτων τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γνωρίζῃ κατὰ τὴν ὕπαρξιν των· ἔχει μόνον νὰ ἐκπληρώσῃ κρίσεις ἤτοι πράξεις. «Ὅταν λέγω: ἔχω γνώσιν πράγματός τινος, δὲν ἐννοῶ μὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ μόνον τὸν προσδιωρισμένον τρόπον τῆς συνειδήσεως, ἤτοι αὐτῆς τῆς ἐνεργείας». (Versuch σελ. 29). Οὕτω ἡ καθαρὰ γνώσις τοῦ λόγου, διατηροῦσα, ὡς γνώσις, τὴν ἰδίαν τῆς συνθετικότητά, ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῆς συνθετικότητος πᾶσαν ἰσχύν ἀναφορᾶς εἰς ἄλλο τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶναι αὐτὸ τὸ γινωσκόμενον. Τοῦτο τὸ ἄλλο, εἴτε ὑπάρχει, εἴτε δὲν ὑπάρχει δὲν χρησιμεύει. Καὶ ἡ συνθετικότης οὕτω ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ καθαρῶς ἰδανιστικὴν ἰσχύν: δὲν δύναται νὰ ἰσχύῃ πλέον ὡς ἐκείνη ἢ ἀδύνατος ἐπαφῆ μὲ πρᾶγμα τι τὸ ὁποῖον ὁ λόγος, διὰ τοῦ ὁποῖου γίνεται ἡ σύνθεσις, δὲν δύναται νὰ ἐγγίσῃ. Κατὰ ταῦτα ὁ λόγος ἐπανευρίσκει εἰς αὐτὸ τὸ πεδῖον τῆς γνώσεως τοῦ λόγου ὄχι μόνον τὴν μορφήν ἀλλὰ καὶ τὴν ὕλην τῶν ἰδίων του κρίσεων. Ὁ Maimon ἐγκατέλιπε τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ἡ αἴσθησις εἶναι δεκτικότης, ἤτοι τὴν πραγματικοκρατικὴν ἐκδοχὴν τῆς αἰσθήσεως τὴν ὁποῖαν ὁ Kant ἐθεώρει ὄχι μόνον τὴν πρώτην ἀλλὰ καὶ τὴν θεμελιωδεστάτην ἀνακάλυψιν του.

Ἄλλ' ἡ ἐγκατάλειψις ταύτης τῆς ἐκδοχῆς τῆς αἰσθήσεως, δὲν ἦτο, κατὰ τὸν Maimon, καὶ ριζικὴ μεταβολὴ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ, καὶ διείσδυσις εἰς τὸ βάθος τῆς καντιακῆς σκέψεως. Ἐπομένως ἡ ἐκδοχὴ αὕτη μένει ὄχι ὅπως ἦτο εἰς τὸν Kant, ἀλλὰ ὅπως γίνεται μὲ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ νὰ ὑψωθῇ ἡ Κριτικὴ εἰς μεταφυσικὴν, εἰς ἀπόλυτον ἐπιστήμην· μένει τὸ ἄγνωστον φυσιοκρατικὸν πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ τὸ ὁποῖον οἱ πρῶτοι καντιανοὶ ἤρχισαν νὰ δέχωνται ἀκριβῶς ὅπως ἀπαι-

τείνεται υπό τῆς καντιακῆς μεταφυσικῆς· τοῦ ὁποῖου ὁ Jakobī εἶχε τονίσει τὴν ἀντιφατικότητά· καὶ τὸ ὁποῖον τέλος ὁ Reiphold προσεπάθησε νὰ σώσῃ, ἐγκαταλείψας μόνον τὴν παράστασίν του. Ὁ Maimon καθώρισεν ὑπερπακριβῶς μόνον τὴν καντιακὴν ἀγνωσίαν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ, ἀνάγων αὐτὴν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ εἶναι ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος πᾶσα ἑτερογένεια· τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι διὰ τὸν λόγον τι τὸ ἄλογον. Οὕτω τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἔχει ἀποβάλλει ἐν τῷ πνεύματι πᾶσαν ἔνδειξιν, πᾶν θετικὸν ἀποκαλυπτικὸν σημεῖον· ἔμεινεν ἐν τῷ πνεύματι, ἐνεκα τοῦ μὴ συνειδητοῦ αὐτοῦ, ὡς καθαρὰ καὶ ἀπλῆ ἄρνησις. Ἄλλ' ὁ Maimon ἂν καὶ περιέστειλε τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἰς ἄρνησιν ἐν τῷ πνεύματι, ἐξακολουθεῖ νὰ δέχεται τὴν ὑπαρξιν ἐκτὸς τοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο οὗτος δὲν μετέβαλε τὴν ἐκδοχὴν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ. Μάλιστα αὐτὴ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ προβλήματος τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ διὰ τοῦ προβλήματος τοῦ δεδομένου ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Maimon διατηρεῖ τὴν φυσιοκρατικὴν ἐκδοχὴν τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ τὴν ὁποῖαν ὁ Jakobī ἐπέβαλεν εἰς τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν. Τὸ νὰ ἔχη χάσει τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἰς τὸ πνεῦμα πᾶσαν ἀποκαλυπτικὴν ἔνδειξιν ἐπομένως πᾶν θετικὸν χαρακτηριστικὸν συνειδήσεως, δὲν σημαίνει ὅτι τοῦτο εἶναι, χωρὶς ἄλλο, καθ' ἑαυτὸ ἄρνησις. Εἰς τοῦτο δὲν ἐρχόμεθα ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Fichte. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἄλογον, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἄρνησις τῆς συνειδήσεως, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ. Ὁ Maimon, εἵπομεν, φέρει εἰς τὴν ἀκριβεστάτην του ἔκφρασιν τὸ καντιακὸν ἄγνωστον τοῦ καθ' ἑαυτὸ, δεικνύων ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ πεδῖον τῆς γνώσεως· ἐπομένως ὅταν τὸ εὐρίσκωμεν, ὀφείλομεν νὰ τὸ εὐρίσκωμεν ὡς ἄλογον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει νὰ ἀρνηθῶμεν ἀπολύτως τὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ.

S C H U L Z E

Ἐπιφανιστικωτέραν στάσιν κατὰ τῆς ἐρμηνείας τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Reinhold, λαμβάνει ὁ Gottlieb Ernst Schulze (1761—1824) εἰς τὸν Αἰνησίδημον. Ὁ μακρὸς ὑπότιτλος τοῦ ἔργου (1) ἐκφράζει τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον προβάλλει ὁ συγγραφεὺς : ἐκτὸς τῆς κριτικῆς τῆς «στοιχειώδους φιλοσοφίας» τοῦ Reinhold, καὶ ἀποκατάστασιν τῆς σκεπτικῆς αἰρέσεως κατὰ τῶν ἀξιώσεων τῆς κριτικῆς τοῦ καθάρου λόγου. Θέλων νὰ ὑπερασπίσῃ κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τὸν σκεπτικισμὸν κατὰ τῶν ὑπερβάσεων τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας καὶ δεχόμενος ὑπὸ τῶν ὑπερασπιστῶν ταύτης ὅτι κατὰ πρῶτον παρεστάθησαν ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας τῶν στοιχείων τοῦ κ. καθ. Reinhold αἱ ἀνώταται καὶ καθολικαὶ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἴσταται ἀκλονήτως σταθερὰ ἡ κριτικὴ φιλοσοφία, προτίθεται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία τοῦ Reinhold δὲν περιλαμβάνει τὰς σταθερὰς καὶ ἀναντιρρήτως βεβαίας ἀρχὰς πάσης φιλοσοφίας. Ἡ κριτικὴ τοῦ Schulze εἶναι ὀλίγον λεπτολόγος σχοινοτενῆς ἀλλὰ δραστικὴ. Δραστικὴ, ἐννοεῖται, κατὰ τῆς Κριτικῆς ὅπως αὕτη μετεμορφώθη καὶ ἀνασυνεστάθη ὑπὸ τοῦ Reinhold. Ἀκριβεστέρα εἶναι ἡ κριτικὴ κατὰ τῆς πρώτης ἀρχῆς ὅπως νοεῖ αὐτὴν ὁ Reinhold ἤτοι ὡς πρότασιν τῆς συνειδήσεως. Ὁ Schulze ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ πρότασις αὕτη δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς πρώτη ἀρχή : διότι αὕτη ὡς κρίσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος καὶ τῆς ἀντιφάσεως. Προσέτι αὕτη δὲν εἶναι τελείως καθωρισμένη, ὡς λέγει ὁ Reinhold, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ παρανοηθῇ· στηρίζεται ἐπὶ τῆς διακρίσεως τῆς παραστάσεως ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης εἰς

1) Τὸ ἔργον τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἀνωνύμως ὑπὸ τὸν ἐξῆς τίτλον : *Aenesidcmus oder über die Fundamente der von dem Herrn Prof. Reinhold in Jena gelieferten Elementarphilosophie. Nebst einer Verteidigung des Skeptizismus gegen die Anmassungen der Vernunftkritik 1792* (ἄνευ τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως). Τὸ περιεχόμενον τοῦ παριστάνεται ὑπὸ μορφήν ἐπιστολῶν ἀνταλλαγισῶν μεταξὺ Ἑρμεῖου τινὸς προσηλυτισθέντος ἐκ τῆς σκεπτικῆς αἰρέσεως διὰ τοῦ Reinhold εἰς τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν καὶ τοῦ Αἰνησιδήμου ὁ ὁποῖος δεικνύει τοὺς λόγους τῆς σκεπτικῆς αἰρέσεως τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ὑπερνηθηθοῦν.

ἀμφότερα, καὶ οὔτε ἡ διάκρισις αὕτη οὔτε ἡ ἀναφορὰ αὕτη εἶναι καθωρισμένοι, ἐκεῖδὴ ὁ Reinhold δίδει εἰς αὐτὰς διαφορωτάτους ὀρισμούς. Ἡ πρότασις τῆς συνειδήσεως δὲν ἰσχύει γενικῶς, δὲν εἶναι καθολικὴ, διότι δηλοῖ ὅ,τι συμβαίνει μόνον εἰς τινὰς ἐκδηλώσεις τῆς συνειδήσεως, ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν γίνεται τοιαύτη ἀναφορὰ εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον, δύνανται νὰ εὔρεθοῦν εἰς τὴν ἐμπειρίαν γεγονότα τὰ ὁποῖα ἡ πρότασις τῆς συνειδήσεως δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ. Αὕτη δὲν εἶναι ἀναλυτικὴ, ἀλλὰ συνθετικὴ, διότι εἰς τὸ ὑποκείμενον—συνείδησιν συνάπτεται κατηγορηματὸ ὁποῖον δὲν περιέχεται εἰς τὴν ἔννοιάν του, ἀλλὰ παρέχεται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας. Συντόμως, αὕτη εἶναι ἀφηρημένη πρότασις, ἡ ὁποία ἐκφράζει μόνον ὅ,τι ἔχουν κοινὸν ἐκδηλώσεις τινὲς τῆς συνειδήσεως. Βεβαιοῦται ἐπίσης ὅτι ἡ παράστασις εἶναι ἄμεσος καὶ ὅτι τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον μεταγενέστερα τῆς παραστάσεως εἶναι ἐμμέσως δυνατὰ ὑπ' αὐτῆς διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν τῇ συνείδησει πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον εἶναι κατ' ἀνάγκην προγενέστερον τούτων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται τις κάλλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον πρέπει νὰ ὑπάρχουν πρὸ τῆς παραστάσεως· διότι δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν παράστασιν εἰς αὐτά, ἐὰν ταῦτα δὲν ὑπῆρχον ἤδη. Ὅχι δὲ μόνον ἡ πρώτη ἀνακαλυφθεῖσα ἀρχὴ δὲν δικαιολογεῖται ὡς τοιαύτη, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ὅ,τι ὀφείλει νὰ ἐξηγήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλὴ πρόθεσις νὰ ζητήσωμεν πρώτην τινὰ ἀρχήν, ὡς πραγματικὴν αἰτίαν πάντων τῶν φαινομένων τῆς συνειδήσεως, μαρτυρεῖ δογματικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸ ἀληθὲς κριτικὸν πνεῦμα, ἔχει ἐν τούτοις τὴν πηγὴν του εἰς αὐτὸν τὸν καντισμόν.

Ὁλόκληρος ἡ φιλοσοφία τῶν στοιχείων βασίζεται ἐπὶ τινος εἴδους ὀντολογικοῦ συλλογισμοῦ. Τὸν πυρῆνα τούτου τοῦ συλλογισμοῦ εὐρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὴν Κριτικὴν: ἡ παράστασις πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς διακεκριμένη ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ δύο· ἡ παράστασις ἄρα εἶναι τοιαύτη καὶ περιλαμβάνει πραγματικῶς ταύτας τὰς δύο ἐνεργείας. Πρέπει νὰ νοήσωμεν τὴν ὕλην καὶ τὴν μορφήν ὡς μέρη συστατικὰ τῆς παραστάσεως· ἡ παράστασις ἄρα εἶναι

πραγματικῶς προῖον τῶν δύο τούτων παραγόντων. Πρέπει νὰ νοήσωμεν τὴν ὕλην ὡς δεδομένην, ἄρα ἡ ὕλη πραγματικῶς δίδεται. Ὅστις δέχεται παράστασιν πρέπει νὰ δεχθῆ ὡσαύτως παραστατικὴν ἰκανότητα ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ παράστασις αὕτη δὲν δύναται νὰ νοηθῆ, ἄρα ὑπάρχει τοιαύτη ἰκανότης. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ ὀρισμὸς τῆς παραστάσεως ἡ ὁποία ὑπόκειται ὡς βᾶσις εἰς τὴν πρότασιν τῆς συνειδήσεως ἦτο ὀρθός, ὁ συλλογισμὸς τοῦ Reinhold νὰ συναγάγῃ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς παραστάσεως τὴν ὑπαρξίν παραστατικῆς ἰκανότητος εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἐπειδὴ οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος. Ἡ παραστατικὴ ἰκανότης ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἰδίαν καὶ ἀντικειμενικὴν ὑπαρξίν ἡ ὁποία νὰ παράγῃ τὰς παραστάσεις, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ὑπερβατικὴν γνῶσιν τοιαύτης τινὸς ὑπάρξεως, οὐδὲ τοιαύτην τινὰ ὑπερβατὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος. Ἡ γνῶσις ὀφείλει νὰ νοηθῆ ὡς συνθετικὴ κρίσις a priori ἡ γνῶσις ἄρα εἶναι τοιαύτη. Ἡ καθολικότης καὶ ἡ ἀναγκαιότης πρέπει νὰ νοηθοῦν ὡς ἰδιότης τῆς μορφῆς τῆς ἡμετέρας γνώσεως, ἄρα αὗται πραγματικῶς ἀποδίδονται εἰς τὴν μορφήν. Ὁ καθαρὸς λόγος πρέπει νὰ νοηθῆ ὡς βᾶσις ταύτης τῆς καθολικῆς μορφῆς, ἄρα εἶναι οὗτος ὡς βᾶσις τῆς καθολικῆς μορφῆς. Οὕτω, τὸ εἶναι ὑπονοεῖται ἐκ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς νοήσεως. Εἶναι τὸ δογματικὸν αἴτημα τῆς ὀντολογικῆς ἀποδείξεως, τὸ ὁποῖον ἐξεμηδένισεν ἡ Κριτικὴ. Δηλαδή ὁ Kant πιστεύει ὅτι κατέστρεψε τὸ ὀντολογικὸν ἐπιχείρημα, ἀλλὰ διετήρησε τὴν ἐσφαλμένην γνώμην ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα, ὅταν συμπεράνῃ ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς καθολικότητος τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ἡ μορφή τῆς γνώσεως τὴν ἀναγκαιότητα καὶ καθολικότητα πραγματικῶς ταύτης τῆς γνώσεως. Ἡ θεωρία αὕτη ἡ ὁποία ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς νοήσεως νὰ θέτῃ τὸ εἶναι, θὰ ἐπέτρεπεν εἰς ἡμᾶς νὰ γνωρίσωμεν τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ· ἀλλ' ἀκριβῶς τὴν θεωρίαν ταύτην χρησιμοποιοεῖ ὁ Kant διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ταῦτα δὲν δύναται νὰ γνωσθοῦν. Ὅταν δηλαδὴ θέσῃ τις ὅτι ἡ ἀναγκαιότης τοῦ νὰ νοηθῆ καὶ ἡ πραγματικότης ἐξισοῦνται, μὲ ποῖον δικαίωμα ὑποστηρίζει ὅτι τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἄγνωστα; Τὸ συμπέρασμα τῶν ὄρων καθόλου εἶναι συμπέρασμα αἰτιότητος. Οἱ ὄροι τῆς γνώσεως θεωροῦνται τῇ ἀληθείᾳ ὡς ὑπάρχουσαι αἰτίαι τῆς

γνώσεως, καὶ μάλιστα ὡς ὑπάρχουσαι καθ' ἑαυτάς. Ὁ Hume ἔδειξε καὶ δὲν ἀνηρέθη μέχρι τοῦδε, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς αἰτιότητος οὐδεμίαν ἀντικειμενικὴν σημασίαν ἔχει. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Kant καὶ ὁ Reinhold καθιστοῦν τὴν ψυχὴν (συνείδησιν) ὡς θεμέλιον τῶν ἡμετέρων παραστάσεων ἢ ἐὰν δέχωνται ὅτι τὰ ἡμέτερα αἰσθήματα προκαλοῦνται ἐκ πραγμάτων ἐκτὸς ἡμῶν, τότε ἀποδίδουν εἰς τὴν ψυχὴν (συνείδησιν) καὶ εἰς τὰ πράγματα αἰτιότητα, ἥτοι ὑποστηρίζουν, ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἀκριβῶς ἀρνεῖται ὁ σκεπτικὸς φιλόσοφος καὶ εἶναι δογματικοί. Μάλιστα δὲ φαίνονται οὗτοι δογματικοὶ καὶ εἰς τὸ κριτικὸν ζήτημα: ποῖαι εἶναι αἱ πηγαὶ καὶ αἱ αἰτίαι τῆς ἡμετέρας γνώσεως, ἐπειδὴ τοῦτο προϋποθέτει, ὅτι ἡ γνώσις ἔχει αἰτίας. Ἄλλ' οἱ δογματικοὶ οὗτοι ἀκόμη περισσότερο ἀντιφάσκουν πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῶν. Διότι οὗτοι τοῦλάχιστον εἰς τοῦτο συμφωνοῦν μὲ τὸν Hume ὅτι ἡ ἔννοια τῆς αἰτιότητος δὲν ἰσχύει κατ' αὐτοὺς διὰ πράγματα καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ μόνον διὰ φαινόμενα, τώρα λέγουν ὅτι τὰ πράγματα (καθ' ἑαυτά) ἐπενεργοῦν ἐφ' ἡμᾶς καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ (καθ' ἑαυτήν) εἶναι πηγὴ τῶν ἡμετέρων γνώσεων, ἥτοι ἐφαρμόζουν κατηγορίας εἰς τι, τὸ ὅποῖον δύναται νὰ εἶναι μόνον πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ νοούμενον ἢ ἰδέα. Ἐὰν λοιπὸν τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἄγνωστον ἐπειδὴ αἱ κατηγορίαι δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς αὐτὸ μὲ ποῖον δικαίωμα θεωροῦμεν αὐτὸ ὡς αἰτίαν «Realgrund» τῆς ἡμετέρας γνώσεως ἀφοῦ διαφεύγει τὰς κατηγορίας τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς αἰτιότητος. (Καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὸ πνεῦμα, αἰτίαν τῶν συνθετικῶν κρίσεων a priori, ὡς ἀπλήν ὑπερβατικὴν ἰδέαν, ἡ δυσκολία εἶναι ἡ αὐτή. Ἡ ἰδέα εἶναι ἀπαίτησις τοῦ λόγου εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐνότητα τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως παρεχομένης ὑπὸ τῆς διανοίας· ἡ ἰδέα αὕτη δὲν παρέχει εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερ-αισθητὴν ἐποπτεῖαν ἀπολύτου τινος ὑποκειμένου, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐξηγεῖτο ἡ γένεσις τῆς γνώσεως). Ἰδιαιτέρως ἐφαρμόζεται τοῦτο εἰς τὴν δεκτικότητα τοῦ Reinhold ἢ ὁποία προϋποθέτει ἐκτὸς τῶν ἐσωτερικῶν αἰτιῶδων μορφῶν ἀκόμη καὶ ἐξωτερικὴν αἰτίαν, τὸ ἐπιδρῶν. Αὕτη ἡ ἐξωτερικὴ αἰτία ὅπως ἔδειξεν ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία, δύναται νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἐμπειρικὴν ἀντικειμενικὴν ὕλην μόνον πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ. Ἡ ὑπαρξις τῆς ἐμπειρικῆς ὕλης ὠδήγησε τὸν Reinhold εἰς τὸ νὰ τὴν ἐξηγήσῃ διὰ τινος πράγματος καθ' ἑαυτὸ τὸ ὅποῖον

εἶναι ἡ αἰτία αὐτῆς: ἡ ὕλη λοιπὸν αὕτη χρησιμεύει ὡς βᾶσις διὰ τὴν γνῶσιν τούτου τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό. Οὕτω τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, μὴ δυνάμενον νὰ γνωσθῆ μηδὲ νὰ παρασταθῆ εἶναι συγχρόνως πραγματικὸν καὶ ἐνεργοῦν ὡς πραγματικότης καθ' ἑαυτὴν, ἂν καὶ ἡ πραγματικότης καὶ ἡ αἰτιότης εἶναι κατηγορίαι ἐφαρμόσιμοι μόνον εἰς ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ παρασταθοῦν.

“Ὅταν ὁ Reinhold διὰ νὰ ἄρῃ τὴν δυσκολίαν βεβαιῶνῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό εἶναι ἔννοια, μᾶς βυθίζει περισσότερον εἰς τὴν ἀντίφασιν· διότι πῶς ἔννοια δύναται νὰ παραγάγῃ ἐπίδρασιν; Βυθιζόμεθα ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν ἀντίφασιν ὅταν διακηρύττῃ ὅτι ἡ ἐμπειρική ὕλη πραγματοποιεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος, διότι πῶς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό δύναται νὰ εἶναι ἡ αἰτία τούτου; Ὡς ἐκ τούτου ἡ κριτικὴ φιλοσοφία (κριτικισμὸς) εἶναι νέος τις δογματισμὸς, ὁ ὁποῖος προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν αἰτιότητα τῶν πραγμάτων. Ἐὰν ὁ Kant ἦτο ἀκόλουθος πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῆ τὴν ὕπαρξιν τῶν πραγμάτων, ὡς μὴ δυνατὴν. Ὁμοίως θὰ ἔπρεπε καὶ ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία ἐπειδὴ θέλει νὰ παραγάγῃ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς συνειδήσεως τὸ πᾶν, νὰ φθάσῃ εἰς τέλειον ὑποκειμενισμόν εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπολειφθῆ ἀντὶ πραγματικότητος μόνον ἄθροισμα μορφῶν. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἰ ἀνακολουθίαι τοῦ Kant καὶ τοῦ Reinhold ἔχουν τὴν αἰτίαν των εἰς τὸ ὅτι οὗτοι ἄφησαν νὰ καταλογισθῆ εἰς βᾶρος των ἢ σύγχυσις ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ νοηθῆ καὶ τοῦ εἶναι, τὴν ὁποῖαν δύναται τις μὲν νὰ συχωρήσῃ εἰς τὸν κοινὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ὄχι δὲ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἢ ὁποῖα ἐξαίρει τόσον ζωηρῶς τὴν ἀντίθεσιν νοεῖν καὶ εἶναι ὅπως ἡ κριτικὴ φιλοσοφία, καὶ ἡ ὁποῖα διέπραξε τὸν αὐτὸν παραλογισμόν περὶ τῆς ὑποστάσεως τῆς ψυχῆς τὸν ὁποῖον εὐκαιρίας τυχούσης τόσον πολὺ ἔψευγεν. Ἀπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς νοήσεως ὁ κριτικισμὸς οὐδεμίαν μετάβασιν πρὸς τὸ πραγματικὸν εἶναι δεικνύει, καὶ ἂν ἡ ἀλήθεια ἔγκειται εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν δύο, εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡμεῖς καταφεύγομεν εἰς τὸν σκεπτικισμόν, ἥτοι εἰς τὴν γνῶμην ὅτι οὐδὲν εἰς τὴν φιλοσοφίαν δύναται νὰ ὀρισθῆ κατὰ ἀναμφισβητήτως βεβαίως καὶ γενικῶς ἰσχυούσας ἀρχὰς περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ μὴ ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτὰ

καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Ὅμοίως διὰ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας ὀλίγον εἶναι τι καθωρισμένον ὡς πρὸς τὰ ὅρια τῆς ἡμετέρας γνωστικῆς δυνάμεως. Ὁ κριτικισμὸς ἀπεφάνθη μόνον ὅτι ἡ ἡμετέρα γνώσις, ἐπειδὴ ἡ ὕλη δίδεται εἰς αὐτήν, περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων δυνατῆς ἐμπειρίας· ὁ λόγος τὸ ὅποῖον ἀναφέρει, ὅτι δηλαδή ἐάν δὲν ἐδίδετο ἡ ὕλη εἰς ἡμᾶς, θὰ ἤμεθα δημιουργοὶ τῶν πραγμάτων, δὲν λέγει ἀπολύτως τίποτε, διότι καὶ περὶ τῶν πραγμάτων δὲν θὰ εἶπη τις ὅτι ταῦτα ἔχουν δημιουργικὴν δυνάμιν, καὶ εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ ἀποδείξῃ τις ἐκ κριτικῶν ἀρχῶν ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἡ μορφή προέρχονται ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ὅσον καὶ ἀντιστρόφως. Ἐπομένως καὶ περὶ τῶν ὁρίων τοῦ *a priori* καὶ *a posteriori* ἐγνωσμένου, ὡς καὶ περὶ τῶν ὁρίων τῆς γνωστικῆς ἰκανότητος ἐν γένει, πρέπει, σκεπτικῶς, νὰ λεχθῆ, ὅτι μέχρι τοῦδε τίποτε δὲν εἶναι ὠρισμένον. Οὕτω ἡ Κριτικὴ μάτην ἐζήτησε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν σκεπτικισμὸν· δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ οὔτε τὴν ἐπιστήμην τοῦ εἶναι, οὔτε νὰ χαράξῃ τὰ ὅρια τῆς γνώσεως. Ἐπομένως δὲν ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας, δὲν ἔγινεν ἐπιστήμη. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐπαναρχίσῃ ἡ ἐργασία τῆς μεταμορφώσεως τῆς Κριτικῆς εἰς μεταφυσικὸν κριτικισμὸν, διὰ τῆς ἐξαλείψεως τοῦ ἐμποδίου τὸ ὅποῖον ἀντιτίθετο ὄχι μόνον εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς φιλοσοφίας μόνον ὡς Κριτικῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς Κριτικῆς ὡς ἀληθοῦς καὶ ὀλικῆς φιλοσοφίας. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον τὸ ὅποῖον ἀναλαμβάνει ὁ Fichte συνεχίζων τὸν Reinhold, ἀλλὰ διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Maïmon καὶ τοῦ Schulze.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

F I C H T E

Εἰς τὸν Fichte συγχωνεύονται εἰς ἰσχυρὰν ἐνότητα πάντα τὰ ζητήματα τῶν πρώτων κριτικῶν καὶ ἐκθετῶν τῆς καντιακῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ οὗτοι παρὰ τὰς διαφορὰς αἱ ὁποῖαι τοὺς χωρίζουσαν ἔχουν κοινὸν δεσπύζοντα τόνον ὁ ὁποῖος τοὺς ἐνώνει: τὴν ἀνάγκην νὰ ἄρουν ἐκ τοῦ μέσου τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη οἱ ὁποῖοι, ὡς εἶδομεν, φαίνονται ἀντιθετοὶ ὅπως ὁ Jakobi, ὑπὸ μίαν ἔποψιν, καὶ ὁ Schulze ὑπὸ ἄλλην, φέρουν τὴν συμβολὴν τῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καντιακῆς σκέψεως. Ὁ Fichte βλέπει τοῦτο ἤδη εἰς τὴν Rezension des Aenesidemus, ὅπου ἂν καὶ ἀναγνωρίζει τὴν τελειότητα τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Schulze, περισσότερον ἐκείνων τὰ ὁποῖα στρέφονται κατὰ τοῦ Reinhold ἢ κατὰ τοῦ Kant, δὲν θέλει ἐν τούτοις τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ δυνηθοῦν νὰ φέρουν εἰς σκεπτικὸν συμπέρασμα⁽¹⁾. Εἶναι καὶ τοῦτο μία ἐκ τῶν τόσων ἀποδείξεων τῆς εὐεργετικῆς λειτουργίας τοῦ σκεπτικισμοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, πρὸ πάντων δι' ἐκείνην τὴν φιλοσοφίαν ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ ὀριστικὴ ἄρνησις αὐτοῦ τοῦ σκεπτικισμοῦ.

1) Ὁ Fichte γράφει εἰς τὸν Stephani γνωστὸν διὰ τὰ παιδαγωγικὰ καὶ θεολογικὰ συγγράμματά του: «Ἐχετε ἀναγνώσει τὸν Αἰνησίδημον; Μὲ διετάραξεν ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀνέτρεψεν ἐντός μου τὸν Reinhold, κατέστησεν εἰς ἐμὲ ὑποπτον τὸν Kant, καὶ κατέστρεψεν ἐκ θεμελίων τὸ σύστημά μου. . . . ἔπρεπε νὰ τὸ ἀνοικοδομήσω, τοῦτο δὲ κάμνω μὲ ζῆλον ἀπὸ ἕξ ἐβδομάδων. . . . Ἀνεκάλυψα νέαν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐχερέστατα δύναται νὰ ὑψωθῇ τὸ σύνολον τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Kant κατὰ γενικὸν τρόπον κέκτηται τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰ ἀποτελέσματά της, ὄχι κατὰ τὰς ἀρχὰς ἱκανὰς νὰ τὴν θεμελιώσῃ. Οὗτος ὁ μοναδικὸς φιλόσοφος φαίνεται εἰς ἐμὲ πάντοτε θαυμαστότερος· ἔχει μεγαλοφύειαν ἢ ὁποῖα ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν χωρὶς νὰ δεικνύῃ τοὺς λόγους ταύτης. Ἐν ὀλίγοις, θὰ ἔχωμεν, ἐλπίζω, ἐντός

Ἐπομένως ὁ Fichte ἔχει κοινὰς μὲ πάντας τούτους τοὺς πρῶτους κριτικοὺς τὰς ἀπαιτήσεις: 1) νὰ χωρήσῃ πέρα τῶν ὁρίων τοῦ κριτικισμοῦ τοῦ Kant· 2) νὰ δεχθῆ μὲ τὸν Reinhold τὴν ἀναγκαιότητα πρώτης τινὸς ἀρχῆς· 3) νὰ μὴ δεχθῆ, γενόμενος ἔμπειρος ἀπὸ τῆς κριτικῆς τοῦ Maimon καὶ τοῦ Schulze, νὰ εἶναι αὕτη ἡ πρώτη ἀρχὴ ἡ συνείδησις. Ἰδιαιτέρως, ἐκ τοῦ Ἐλέγχου τοῦ Schulze γίνεται φανερόν εἰς τὸν Fichte ὅτι ἡ πρώτη ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ τὸ καθαρὸν ἐγώ, ἢ ἀπόλυτος Ἐγώτης (Jchheit) ὅπως ὁ Fichte καλεῖ αὐτήν, ἢ ὁποία λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν 1) καὶ τὴν 2) ἀπαίτησιν χωρὶς νὰ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν 3). Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῆς Rezension des Aenesidemus διὰ τὴν κατανόησιν τῆς γενέσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Fichte. Τὸ ἔργον τοῦτο ὁμοῦ μὲ τὰς δύο Εἰσαγωγὰς εἰς τὴν Θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης (Wissenschaftslehre) τοῦ 179 , δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Fichte καλύτερον τῆς Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre τοῦ 1794, ἢ ὁποία ἔχει τὴν σκοτεινότητα ἐκδοχῆς μὴ ἀκόμη ὠρίμου.

Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΑΙΝΗΣΙΔΗΜΟΥ

Ἡ Rezension ἡ ὁποία ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔργον κριτικόν, εἶναι τοῦναντίον ἔργον δημιουργικόν. Ὁ Αἰνησίδημος τοῦ Schulze ὑπῆρξε διὰ τὸν Fichte μᾶλλον μέσον διὰ νὰ ἐνισχύσῃ θεωρητικῶς τὴν βεβαιότητα ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἤθελεν οὗτος μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ διατηρήσῃ. Ἐκ τῶν ἀντιρρήσεων τοῦ Schulze ὁ Fichte ἄλλας μὲν δέχεται ἄλλας δὲ προσπαθεῖ νὰ ἀναιρέσῃ καὶ ἄλλας νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ νὰ ἀποδείξῃ πῶς πρέπει νὰ θεμελιωθῆ βαθύτερον ἢ καντιακὴ φιλοσοφία. Ὁ Αἰνησίδημος συλλογίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον: εἶναι δικαιολογημένη ἡ ἀπαίτησις τοῦ Reinhold τοῦ νὰ τεθῆ πρώτη ἀρχὴ ὡς θεμέλιον τῆς ὅλης φιλοσοφίας, καθ'

δύο ἐτῶν φιλοσοφίαν ἡ ὁποία θὰ ἀμιλλᾶται κατὰ τὴν σαφήνειαν πρὸς τὴν γεωμετρίαν. (Fichtes, Leben und literarischer Briefwechsel 2α ἔκδ. τ. II σελ. 511). Πράγματι μετὰ τινὰ χρόνον βαθείας ταραχῆς ὁ Fichte συνέρχεται καὶ ἀφοῦ ὑπερεπήδησε τὰς τελευταίας δυσκολίας ἀρχίζει τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ συστήματός του συγγράφων τὴν Rezension des Aenesidemus τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1794 εἰς τὴν Allgemeine Literaturzeitung Nr. 47—49.